

Introducció

El *Diccionari d'arqueologia* conté 2.060 termes catalans. De cadascun es presenta la categoria gramatical, la definició, les equivalències en castellà i anglès i l'àrea o subàrea temàtica a la qual pertany, d'acord amb l'arbre de camp que precedeix el cos del diccionari. A més, s'indiquen també les relacions de sinonímia entre els termes i, en alguns casos, s'inclouen notes explicatives.

Els termes apareixen, tant al cos del diccionari com als índexs, segons el seu ordre seqüencial (*mètode de Harris* i no *Harris*, *mètode de*) i segueixen l'ordenació alfabètica discontinua, que evita interrupcions en els termes d'una sèrie i segons la qual els espais en blanc precedeixen els signes no alfabètics (principalment apòstrofs i guionets), i els signes no alfabètics precedeixen els signes alfabètics:

Ex. cultura arqueològica
cultura d'Almeria
cultura d'El Argar
cultura de Boian
cultura de Wessex
cultura del bronze valencià

Els substantius i adjectius s'entren en singular, llevat dels casos de plurals lexicalitzats (*asperges*, *catacumbes*, *termes*) o els termes científics corresponents a categories taxonòmiques (*catarins*, *hominids*). Si són de doble gènere i hi ha variacions gràfiques entre l'un i l'altre, es mostra la terminació femenina a continuació de la forma masculina (*acrocèfal -a*, *alà -ana*, *antracòleg -òloga*, *tumulari -ària*).

Les definicions presenten els trets necessaris per a identificar la noció i contrastar-la amb altres nocions de la xarxa conceptual en què s'insereix. No s'hi troba, per tant, informació enciclopèdica ni altre tipus de comentaris. Quan s'ha considerat necessari introduir informació complementària, s'ha consignat en l'apartat de la nota.

Les notes són de tipus conceptual, lingüístic o d'ús. Les conceptuals serveixen per a ampliar la definició (per exemple, a *aqüeducte*, *garbellament* o *palestra*), indicar extensions de significat (per exemple, a *forat de pal* o *tapiera*) o bé remetre a altres articles per a ajudar a establir el concepte mitjançant la comparació (és el cas de *posició primària* i *in situ* o *medi històric* i *medi natural*). Les notes

lingüístiques informen sobre la grafia de termes derivats que s'ha considerat innecessari que tinguessin entrada pròpia (per exemple, a *troballa* s'indica que el verb relacionar és *fer una troballa* o a la de *cameconc* que la qualitat corresponent s'anomena *camecònquia*), sobre denominacions equivalents poc adequades o manllvades (per exemple, l'ús de la forma *ovicàpid* en comptes d'*ovicapri*, o de *vidre millefiori* en comptes de *vidre mosaic*) o sobre l'origen de sigles i acrònims (com ara *BP*, abreviació de la locució anglesa *before present*, o *bolsal*, acrònim dels mots *Bolònia* i *Salònica*). Així mateix, algunes notes expliciten usos particulars de la denominació (com a *arqueologia prehistòrica*, en què s'informa sobre l'obsolescència del sinònim *etnologia prehistòrica*, o a *vestigi*, en què s'indica l'ús habitual en plural).

Les equivalències en castellà i anglès, quan n'hi ha més d'una, apareixen en ordre alfabètic. Per facilitar la consulta, al final del diccionari s'inclouen uns índexs alfabètics bilingües castellà-català i anglès-català que permeten accedir als articles a partir de les denominacions castellanes i angleses, respectivament. Si no coincideixen els equivalents de dos o més termes catalans homògrafs, aquests s'han diferenciat amb un número a fi d'evitar confusions. Per exemple, les dues entrades *arena* del diccionari ('part d'un circ' i 'fracció de sòl') s'han distingit com a *arena*¹ i *arena*² perquè en anglès reben denominacions diferents (*arena* i *sand*, respectivament). En canvi, en el cas de *distal*, amb quatre entrades homògrafes al diccionari, no ha calgut fer-hi cap marca perquè els equivalents coincideixen en tots els casos.

Pel que fa a la sinonímia, els termes catalans considerats sinònims absoluts es remeten l'un a l'altre amb l'indicatiu *sin*. El sinònim que per ordre alfabètic apareix en primer lloc agrupa la definició, l'àrea o àrees temàtiques, les equivalències i la nota (per exemple, *aiguavés* i *vessant*). En canvi, quan un dels sinònims s'ha considerat preferent, els altres sinònims hi remeten amb l'abreviatura *veg*. En aquest segon cas, el sinònim principal és el que duu totes les informacions, inclosa la indicació dels seus sinònims complementaris (per exemple, *repicatge* i *percussió múltiple*).

Com a complement, el lector trobarà una *Breu història del llenguatge arqueològic en català*, elaborada pels mateixos autors. L'obra es clou amb la bibliografia de les fonts emprades en l'elaboració del diccionari, classificades en obres especialitzades, terminològiques i lexicogràfiques.

Normalització

L'important treball de normalització que s'ha dut a terme amb motiu de l'elaboració d'aquest diccionari el mostren els gairebé 300 termes que han estat sancionats pel Consell Supervisor del TERMCAT, que és l'organisme que s'ocupa de la normalització formal de la terminologia catalana i que està format per membres designats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i per membres del TERMCAT.

Aquest procés es va iniciar amb l'estudi d'una vintena de termes que no estaven prou establerts en català, ja fos conceptualment o bé formalment, que van ser tractats en una sessió de normalització organitzada pel TERMCAT, que es va dur a terme el dia 24 de novembre de l'any 2000, amb la participació de la majoria

d'assessors del diccionari i terminòlegs del TERMCAT. Els acords adoptats per consens van ser ratificats pel Consell Supervisor. Per exemple, es van considerar adequats el terme *fusaïola* i la sinonímia amb *tortera* o la sinonímia entre *grata-dor* i *raspador*.

Posteriorment, es van detectar altres denominacions molt especialitzades que presentaven també dubtes de grafia. Després d'estudiar els dossiers de normalització corresponents, que aplegaven la informació d'ús i lingüística pertinent, el Consell Supervisor va sancionar la forma considerada més adient. Per exemple, es van tractar l'adjectiu *epifisat -ada*, l'acrònim *bolsal*, els termes *aristoencèfal -a*, *euencèfal -a* i *oligoencèfal -a*, que classifiquen els individus segons la capacitat cranial, o bé les dues sèries lèxiques que qualifiquen els temples de l'arquitectura clàssica segons l'espai entre columnes (*diàstil -a*, *areòstil -a*, *picnòstil -a*, etc.) i segons el nombre de columnes (*distil -a*, *tristil -a*, *tetràstil -a*, etc.), respectivament.

Un altre repte important ha estat fixar la grafia adequada en català dels nombrosos manlleus d'aquesta àrea que ens han arribat directament del llatí, el grec o l'àrab per a designar construccions o objectes propis del món antic i clàssic. En total, el TERMCAT ha estudiat 127 llatínismes, 80 hel·lenismes i 18 arabismes. En el cas del grec i l'àrab, per assegurar que la transliteració o l'adaptació eren les correctes, hem comptat amb l'assessorament dels professors Carles Garriga i Lluís Polanco, respectivament, als quals cal agrair especialment les seves indicacions, ratificades també pel Consell Supervisor. En general, tenint en compte que es tracta de termes molt especialitzats, s'ha optat per mantenir les denominacions sense adaptar, excepte si es documentaven adaptades en obres de referència. Per a molts d'aquests termes, a més, ha calgut un treball d'homogeneïtzació entre les diverses alternatives de transcripció possibles, a fi de donar unes solucions coherents i sistemàtiques.

Per facilitar la lectura dels manlleus no adaptats, s'indica entre claudàtors l'origen del terme, en cas que la grafia pugui presentar dubtes de pronúncia. És el cas, per exemple, dels arabismes *qanat* [ar] o *sahn* [ar], els llatínismes *macellum* [la] o *intra vitam* [la] o els anglicismes *chopper* [en] i *chopping-tool* [en]. En canvi, el llatínisme *cardo*, per exemple, que es pot llegir sense dificultat en català, no s'ha marcat. En el cas dels hel·lenismes, no ha calgut senyalar-ne l'origen perquè en tots els casos se'n pot fer una lectura inequívoca: per exemple, *àdítion* o *psícter*.

Amb aquesta tasca de normalització el TERMCAT ha volgut contribuir a la fixació d'una terminologia adequada i sistematitzada de l'arqueologia en llengua catalana. Confiam que la nomenclatura resultant serveixi per a facilitar la comunicació en català entre els especialistes d'aquest àmbit d'especialitat i alhora sigui un estímul per a la difusió i la implantació de la llengua catalana dins la nostra societat.

TERMCAT